

Danuta Murzynowska

Joanna Potęga

Biblioteka Narodowa

Powstanie Styczniowe Prasa tajna 1861-1864

W dniu 27 stycznia 2005 roku na serwerze Biblioteki Narodowej uruchomiona została strona internetowa "Powstanie Styczniowe. Prasa tajna 1861-1864", prezentująca czasopisma z okresu Powstania Styczniowego znajdujące się w zasobach BN. W pierwszym etapie realizacji projektu udostępniono na stronach WWW pięć wybranych tytułów, jednocześnie należy podkreślić, że pracami digitalizacyjnymi objęty został cały zbiór czasopism tajnych, co umożliwi w przyszłości zaprezentowanie w całości tej cennej kolekcji.

Poprzez określenie "czasopisma tajne" rozumiemy wszystkie wydawnictwa o charakterze seryjnym, opatrzone numerem bieżącym, wydawane poza obiegiem cenzury, które dotyczyły działań konspiracyjnych zarówno przed wybuchem Powstania Styczniowego, jak i w czasie trwania walk, niezależnie od technik, jakimi zostały wykonane, jaką miały formę i wysokość nakładu, a także od sposobów ich rozpowszechniania. Ukazywały się one w latach 1861-1864 w Królestwie Polskim, które było głównym ośrodkiem prasy tajnej; wychodziły też na Litwie, w Galicji oraz na ziemiach ruskich. Dzięki pracom nad dokumentami i materiałami dotyczącymi Powstania Styczniowego, przeprowadzonym w latach 60. XX wieku przez grupę polskich historyków, między innymi Stefana Kieniewicza, wiemy, że wydano ponad trzysta numerów czasopism. Nie wszystkie numery zachowały się do dnia dzisiejszego, wiele z nich to już jedynie pojedyncze, archiwalne egzemplarze. Ponadto zbiór ten jest bardzo rozproszony i tylko kilka bibliotek w Polsce może poszczycić się posiadaniem znacznej liczby numerów. Jedną z nich jest właśnie Biblioteka Narodowa, w której odnaleźć można nawet kompletne ciągi poszczególnych tytułów prasy tajnej z lat 1861-1864, a wiele numerów występuje w kilku egzemplarzach. Pochodzące z wielu źródeł - między innymi z Biblioteki Ordynacji Kasińskich, przekazanych Bibliotece Narodowej zbiorów rapperswilskich, darów czy kupna - tworzą kolekcję niezwykłą: szczegółowo opracowaną, z pełnymi opisami bibliograficznymi i uporządkowanym zasobem, funkcjonującą od września 2003 roku w bazie katalogowej INNOPAC Biblioteki Narodowej. Obecnie zbiór ten liczy 218 oryginalnych numerów wszystkich egzemplarzy (pojedynczych - 136), uzupełniają go również dokumenty wtórne (odbitki fotograficzne poszczególnych numerów znajdujących się w zbiorach innych bibliotek). Przeprowadzone z autopsji prace katalogowo-porządkowe umożliwiły ocenę stanu zachowania tych rzadkich druków. Choć ogólnie są to egzemplarze w stosunkowo dobrym stanie, to jednak nie brakuje wśród nich też i takich o coraz mniej czytelnym druku czy grożącym rozpadem papierze. Należą one do grupy wydawnictw szczególnie chronionych - cymeliów Biblioteki Narodowej, co oznacza w praktyce wyłączenie ich z trybu powszechnego udostępniania. To skuteczne zabezpieczenie jest jednocześnie dla tych czasopism (jak i innych cymeliów) pewnym ograniczeniem - a mianowicie informacja o istnieniu cennych i interesujących zasobów, a także możliwość zetknięcia się z nimi, dostępna jest jedynie bardzo wąskiej grupie osób. Stąd narodziła się idea, by szeroko zaprezentować i wirtualnie udostępnić ten stanowiący ważną część dziedzictwa narodowego zbiór. Na utworzonej w tym celu stronie internetowej oprócz pokazu zdigitalizowanych obiektów zamieszczone zostały komentarze wprowadzające w tematykę Powstania Styczniowego i wyjaśniające prasę tajną oraz przybliżające historię poszczególnych tytułów. Ponadto każdy z odwiedzających tę stronę ma możliwość bezpośredniego dostępu do opisów bibliograficzno - katalogowych tychże czasopism, a także może uzyskać informacje o innych prezentowanych w Internecie dokumentach czy pamiątkach z tego okresu.

Prezentacja "Powstanie Styczniowe. Prasa tajna 1861-1864" jest pokazem - wirtualną wystawą - w której szczególny nacisk położono na czytelność ukazanych eksponatów. System indeksów pozwala bez trudu dotrzeć do poszczególnych numerów, a wybrany format zapisu prezentowanych kopii cyfrowych umożliwia swobodne odczytanie tekstu (by nie obciążać zbyt mocno całej prezentacji, na stronach umieszczone zostały

miniatury obrazów, przez które dotrzeć można do czytelnej wersji pojawiającej się w osobnym oknie). Jednocześnie starano się, by zdigitalizowane czasopisma były w miarę możliwości wiarygodnym odwzorowaniem oryginałów. Stąd widoczne plamy, zabrudzenia czy nierówne brzegi psujące może trochę estetykę, ale gwarantujące odbiorcom styczność z materiałami jak najbardziej zbliżonymi do autentycznych. Jednym z istotnych problemów przy tworzeniu tej prezentacji okazał się zmienny format czasopism, dlatego też informacja o wymiarach danego obiektu zamieszczona została przy każdym numerze. W celu zachowania ciągłości tytułów, niezbędnej dla właściwego historycznego odbioru omawianej prasy, zdecydowano o włączeniu do prezentacji także poszczególnych numerów będących fotokopiami (stosowna informacja o tym pojawia się przy danym egzemplarzu). Idea szerokiej dostępności wymogła zastosowanie prostego, a zarazem najlepiej przystosowanego, naszym zdaniem, do takich celów narzędzia, jakim jest HTML. Dzięki temu prezentacja nie jest ograniczona koniecznością instalowania przez odbiorców dodatkowego oprogramowania umożliwiającego jej obejrzenie.

Strona dostępna jest pod adresem www.bn.org.pl/powstaniestyczniowe bądź w witrynie BN w dziale "wystawy wirtualne".

Powstanie Styczniowe / Danuta Murzynowska, Joanna Potęga// W: Biuletyn EBIB [Dokument elektroniczny] / red. naczelny Bożena Bednarek-Michalska. - Nr 2/2005 (63) luty. - Czasopismo elektroniczne. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich KWE, 2005.
- Tryb dostępu: http://www.ebib.pl/2005/63/murzynowska_potega.php. - Tyt. z pierwszego ekranu. - ISSN 1507-7187